

Nekaj slavističnih utrinkov s Poljske

Silvo Torkar

Krakov ni znamenit le kot srednjeveška prestolnica Poljske, temveč tudi kot nastarejše poljsko univerzitetno središče, saj je Jagelonska univerza bila ustanovljena že leta 1364. Vse, kar je v Krakovu posebej znamenitega, se imenuje po kraljevski dinastiji Jageloncev, med drugim tudi osrednja knjižnica, kratko Jagelonka. Tam med drugim hranijo pet knjig seznamov vseh vpisanih študentov za obdobje 1400–1780 pod naslovom Album studiosorum Universitatis Cracoviensis, ki so jih izdali v letih od 1887 do 1956. V 4. zvezku, ki obsega vpise iz let 1607 do 1642, je priložena tabela s številčnimi podatki o krajevnem izvoru študentov. Iz krakovske škofije jih je bilo kar 47,9 %, iz tujine pa le 0,8 % ali 83. Med njimi najdemo Čehe, Madžare, enega Hrvata, vendar nobenega Slovenca.

Polonistika je na Jagelonski univerzi samostojen oddelek, slovanska filologija je oddelek zase, pri čemer je najmočnejša vzhodnoslovanska filologija. Obstaja slovenski lektorat. Knjižnica južno-zahodnoslovanske filologije ima tudi manjšo čitalnico, bogato je založena zlasti s starejšo literaturo, od slovenističnih del redno prejema predvsem literarnozgodovinska in literarnovedna dela ter leposlovje, precej manj pa jezikoslovja. Vozliščni kabinet oddelka z vselej na stežaj odprtimi vrati je kabinet prof. Jerzyja Ruska, strokovnjaka za bolgarščino in primerjalno slovansko jezikoslovje. Pri njem je mogoče srečati profesorje s celega oddelka, se pogovoriti ob kavi ali čaju o slavističnih novostih, novitetah in novicah. Krakov je eno najpomembnejših slavističnih središč, tu izhajajo znamenita slovarska dela (Słownik prasłowiański, vrsta historičnih slovarjev, ki jih izdaja Poljska akademija znanosti ipd.), revija Onomastica, l. 1998 bo tu mednarodni slavistični kongres.

Inštitut za poljski jezik PAN je obsežen raziskovalni center, kjer raziskujejo vse ravnine sodobne in stare poljščine. Ima tudi močno onomastično delavnico na čelu s prof. dr. Kazimirom Rymutom, kjer delajo taki izkušeni imenoslovci, kot so dr. Maria Malec, dr. Aleksandra Cieślukowa, dr. Zenon Klimek, dr. Barbara Czopkova itd.

Na Jagelonski univerzi predava prof. Józef Bubak, ki se je habilitiral z delom Proces kształtowania się nazwiska mieszczańskiego i chłopskiego (1986), je pa napisal še vrsto drugih imenoslovnih del, med njimi je bila hitro razprodana zlasti Księga naszych imion (1993).

Poljska onomastika ima že dolgo tradicijo. Začetnik modernih poljskih imenoslovnih raziskav je znani jezikoslovec Kazimir Nitsch, med utemeljitelji poljske onomastike pa je vsekakor najpomembnejši Witold Taszycki, tudi urednik sedemzvezkovnega Słownika staropolskich nazw osobowych (1965–1987). V veliko

pomoč pri imenoslovnih raziskavah so izdaje historičnih slovarjev poljskega jezika, delo Inštituta za poljski jezik PAN v Krakovu. Słownik staropolski je pod uredništvom Stanisława Urbańczyka (r. 1909) od leta 1953 do danes prišel do črke Z, Słownik polszczyzny XVI w. je prišel do črke P (žal kaže, da se zaradi krčenja proračunskih sredstev ta izdaja ustavlja). Izšel je poskusni zvezek Słownika języka polskiego XVII i I połowy XVIII wieku.

Toponomasti v uredništvu prof. K. Rymuta izdelujejo Nazwy miejscowe Polski, mogočno serijo v 12 knjigah, od katerih je l. 1996 izšla prva, druga pa je pred izidom. Obdelana so imena vseh naselij v današnjih mejah Poljske, včevši celo zaselke in tista naselja, ki jih danes ni več ali pa so priključena večjim mestom. Še večji projekt je Hydronimia Europaea, ki teče na pobudo nemških imenoslovcev in so se mu poljski onomasti na čelu s prof. K. Rymutom pridružili že v 80. letih. Izšlo je že 12 knjig (Franz Steiner Verlag v Stuttgartu), še 12 jih je v načrtu. Poljska vodna imena so izredno izčrpno zajeta, saj so izpisali tudi historično gradivo, predvsem katastrofe 18. in 19. stol. Ko bo izdaja v nemščini končana, bodo v poljščini izdali skrajšano varianto v štirih knjigah.

Poljski jezikoslovci so v 50. in 60. letih izpeljali veliko akcijo zbiranja mikrotoponimov na celotnem državnem ozemlju. Centralna kartoteka za ta imena je na univerzi v Lodžu. Do srede 70. let so izdali okrog 150 snopičev, kar je približno polovica zbranega gradiva, nakar so zaradi sprememb v administrativni delitvi Poljske prenehali z izdajanjem. Imena so pri objavi poknjžena, v kartoteki pa hranijo tudi narečne zapise.

Prof. K. Rymut je tudi predsednik državne komisije za normiranje zemljepisnih imen. Komisija ima redne seje v Varšavi in svoje rezultate objavlja v Uradnem listu. Normira se samo oblika v imenovalniku in še enem sklonu (največkrat rodilniku) in pridevnik iz krajevnega imena, ne pa tudi prebivalsko ime. Pri tem upoštevajo predvsem dvoje: prevladujočo rabo med domačini in historične zapise. Po besedah prof. Rymuta je prebivalsko ime tako kot priimek individualna last in nedotakljiva pravica prebivalcev določenega naselja, zato vanj ne posegajo (kot vemo, se je pri nas začela širiti praksa predpisovanja kabinetno ustvarjenih prebivalskih imen).

Učenci in sodelavci pokojnega prof. W. Taszyckega (M. Malec, A. Cieślíkowa, Z. Klimek, Zofia Kaleta idr.) so nadaljevali z analizo staropoljskih imen, izdanih v prej omenjenem slovarju, in pripravili 6 knjig t.i. etimološko-motivacijskega slovarja poimenovanj oseb, od katerih vsaka obsega svoje področje: heraldična imena, krščanska imena, odapelativna imena, izkrajevna imena, imena, ki izvirajo iz etnikov, imena nemškega izvora. Tri knjige so že izšle, ostale so v tisku.

V pripravi je velik projekt slovarja poljskih priimkov 16.-18. stol.

Prof. Rymut je v letih 1992-1994 izdal izredno uporaben Słownik nazwisk współczesne w Polsce uzywanych v desetih knjigah, v katerih je zajel vse danes žive priimke na Poljskem in jim dodal frekvenco, razdeljeno še po desetletnih starostnih obdobjih in po vojvodstvih. Leta 1995 je nato izdal še podoben slovar osebnih imen. Najpogostnejši poljski priimki so Nowak s frekvenco 220.000, Kowalski (132.000), Wiśniewski (104.000), Dąbrowski (93.000) itd. Najpogostnejša osebna imena na

Poljskem pa so: Maria (890.000), Krystyna (594.000) in Małgorzata (576.000) oz. Jan (883.000), Stanisław (826.000) in Andrzej (715.000).

Poljska onomastika se ponaša z velikim številom regionalnih historično-antroponimičnih študij. Posebno intenzivno so jih začeli izdelovati od začetka 70. let, nekateri tudi v sodelovanju z zgodovinarji. Primer take obravnave je: Henryk Borek in Urszula Szumska, *Nazwiska mieszkańców Bytomia od końca XVI w. do roku 1740*, Varšava 1976. Pri nekaterih obdelavah so se močno potrudili tudi sami zgodovinarji, npr. Marek Górny iz Wrocława. Čeprav je Krakov nesporno poljsko onomastično središče, pa se z onomastičnimi raziskavami bolj ali manj intenzivno ukvarjajo tudi na univerzah v Varšavi, Lublinu, Wrocławu, Gdansk, Katovicah, Lodžu, Poznanju, Opolu in še nekaterih. V Gdansk je deloval npr. Hubert Górniewicz, avtor enega od dveh poljskih onomastičnih priročnikov (*Wstęp do onomastyki*, Gdansk 1988). Pred tem je v Leipzigu izšel učbenik Ewe Jakus-Borkowe *Nazwy własne we współczesnym języku polskim*, 1986.

Od terminoloških priročnikov velja omeniti knjigo Witolda Nowickega *Podstawy terminologii* (Wrocław 1986) in Stanisłava Gajde *Wprowadzenie do teorii terminu* (Opole 1990).

Med jezikoslovnimi študijami, ki se ukvarjajo s pravnozgodovinskimi vprašanji, je posebne pozornosti vredna disertacija Aleksandra Zajde *Staropolska terminologia prawnicza (do 1500 r.)*, Krakov 1990. Za narodopisce in dialektologe je zanimiva monografija Wande HERNICZEK-MOROZOWE *Terminologia polskiego pasterstwa górskiego*, ki je izšla v dveh knjigah v letih 1975–76.

Eno od pomembnih slavističnih vprašanj je vprašanje pradomovine Slovanov. Poljsko slavistiko je v povojnih letih zaznamoval Tadeusz Lehr-Spławiński s svojo teorijo o pradomovini Slovanov v porečju Odre in Visle. Teorija je nastala kot avtohtonistična protiutež nemški osvajalni politiki na vzhodu in je doživela močno politično podporo. Danes med poljskimi slavisti praktično nima več pristašev, saj v poljski arheološki in slavistični znanosti za pradomovino Slovanov velja ozemlje med Vislo in Dnjeprom. Edini poljski jezikoslovec, ki še zagovarja poljsko pradomovino Slovanov, je Witold Mańczak, romanist in splošni jezikoslovec, ki pa navaja za svojo tezo drugačne argumente kot Lehr-Spławiński. Delno zagovarja to tezo še J. Nalepa, ki pa deluje na univerzi v Lundu (Švedska). Zanimivo je, da v osnovnošolskih učbenikih zgodovine, kolikor sem si jih utegnil ogledati v knjigarnah, vprašanje pradomovine Slovanov bodisi zmolčujejo bodisi ga rešujejo po Lehr-Spławińskem. V znanosti, predvsem v arheologiji in slavistiki, že povsem uveljavljena dognanja tako sploh še niso prodrli do osnovne šole.

Ob tem velja omeniti pri nas premalo znano poljsko enciklopedično obdelavo slovanskih starin *Słownik starożytności słowiańskich. Encyklopedyczny zarys kultury Słowian od czasów najdawniejszych do schyłku wieku XII*, ki je izšel v šestih velikih knjigah z dodatki in indeksom v sedmi knjigi v letih 1961 do 1986.

O mestu in moči poljske jezikoslovne misli govori tudi podatek izpred nekaj let, da v poljščini izhaja dvakrat več jezikoslovne periodike kot v ruščini.